

SOCIETAS HERALDICA SCANDINAVICA
NYHEDSBREV NR. 36, JULI 2015
ISSN: 1904-1233

REDAKTØRERNES SPALTE

Kære læsere! Sommeren er (næsten) over os og de forskellige foreninger afslutter de sidste aktiviteter inden velfortjent ferie. Opmuntrende mange, også private, bidrog til International Heraldry Day med bl.a. ekskursioner, foredrag, sammenkomster i heraldikkens navn eller gennem opslag på Facebook. Dette sommernummer af Heraldisk Nyhedsbrev er det største nogensinde med talrige bidrag, store som små. Redaktørerne retter en stor tak til alle bidragsydere og minder om at alle bidrag som altid er meget velkomne og sendes til enten info@arsheraldica.dk eller ct.von.christierson@webspeed.dk. God sommer til alle!

Carl-Thomas von Christierson & Ronny Andersen

INDHOLD

- S. 1: REDAKTØRERNES SPALTE
- S. 2: PER GRÖNLUND, POLIS MED SINNE FÖR KONST OCH HERALDIK
- S. 4: EN MÆRKVÆRDIG VÅBENBOG
- S. 7: KENDT HERALDIKER 75 ÅR
- S. 8: KONGRESSEN I GLASGOW 2016, NYE BØGER
- S. 11: SVEA HOVRÄTT'S SIGILL, VAPEN OCH LOTTNINGSASK
- S. 17: SKANDINAVISK VAPENRULLA
- S. 18: KONFERENSEN I SØNDERBORG
- S. 19: HERTIGARNA AV SØNDERJYLLAND
- S. 20: NYA MEDLEMMATR MAJ-APRIL 2015
- S. 21: SOCIETAS HERALDICA LUNDENSIS HÖSTPROGRAM

PER GRÖNLUND

POLIS MED SINNE FÖR KONST OCH HERALDIK

Vid Riddarens dag på Glimmingehus den 14 juni 2014 var Per Grönlund från Helsingaубurgs Långbågegille med och representerade Svenska Heraldiska Föreningen tillsammans med gilletts ordförande Knut Holmgren. Tillsammans bildar de duon "Sköldar och Heraldik" som deltar på medeltidsdagar och arrangerar bågskytteuppvisningar. Vid dessa tillfällen uppträder de i riddardräkter och förevisar vapenteckningar och sköldar som de själv framställt, demonstrerar praktisk heraldik och hjälper intresserade besökare med ideer til nya släktvapen.

Riddare Halland (under arbete)

Att Per började med vapenmålning har en speciall förhistoria. Han var tidigare polis där han jobbade som tekniker vid brotplatsundersökningar. Bland foton han tog i det sammanhanget upptäckte han hur olika detaljer kunde påminna om abstrakt konst. Fantasin kom i rullning, och detaljer vid inbrotts- och brandskador, bilvrak eller upphuggna kassaskåp blev till oljemålningar. Med airbrushteknik har han också haft uppgifter för företag som önskat sina bilar målade med olika motiv, firmamamn och karakteristiska färger så företagen lätt käns igen. Pers konstintresse har vidare resulterat i motivlakering på t.ex. motorcyklar, hjälmar, brevlådar, m.m. Som pensionerad har han nu sit eget företag ExcopArt i Veinge.

Vapen Staude, väggsköld, välvd med relief

Vapen Per Grönlund

Det är erfarenheterna och målningstekniken med flera lacklager och mellanslipningar som Per Grönholm har börjat överföra till heraldiska motiv och vapensköldar. Ett av de senaste alstren är ett beställningsarbete, en sköld i storleken 70 x 53 cm för adliga ätten Schildt. Andra vapen är släktvapnen Grönlund, Kühne och Roslund. Kühnevapnet har som ett av motiven en skvader, ett fabeldjur - halvt hare och halvt tjäder, urfugl på danska. Ytterligare upplysningar och bilder hittas på hemsidan <http://www.excop.se/>.

Vapen Schildt

Carl-Thomas von Christerson

EN MÆRKVÆRDIG VÅBENBOG

Joachim Enzmilner, senere von Windhag, var en tysk-østrigsk jurist og politiker, som levede fra år 1600 til 1678. Han voksede op i et borgerligt hjem i Babenhausen og fik sin juridiske embedseksamen fra Universität Wien i 1626. Han blev adlet i 1630, ophøjet til østrigsk friherre, von Windhag, i 1651 og udnævnt til "Reichsgraf" i 1669.

Ind i mellem hans politiske aktiviteter var han en dedikeret bogsamler. I 1656 havde han omkring 16.000 bind i sit bibliotek på Schloss Windhag i Perg. Ved hans død blev samlingen testamenteret til til Dominikanerkonventet i Wien, hvor det blev offentlig tilgængelig som *Bibilotheca Windhagiana*. Samlingen blev senere overført til Universitätsbibliothek i Wien.

I samlingen findes 4 manuskripter, benævnt "Kolorierte Wappenbücher aus der Bibliotheca Windhagiana" Md 247. De er nu blevet digitaliseret af Universität Tübingen (?) og kan nås på <http://idb.ub.uni-tuebingen.de/diglit/Md247>

Joachim Windhag står som forfatter, men det er næppe rigtigt, da bøgerne er daterede til det 16. årh., altså fra før hans fødsel. Hvor de stammer fra er ikke oplyst. Så vidt jeg kan se, er de alle udført af den samme hånd. De omhandler primært tysk og østrigsk adel, men der er også anslag til en universel del (med mange fiktive våbener!).

Bind 4 starter med gejstlige våben, men skifter på side 83 til kongeriger, efterfulgt af fyrster m.m. og byer. Side 83 (fig 1) viser bl.a. våben for "Engelandt" og Dännemargk" men de er tydeligvis ombyttet. (Udeladelse af hjerterne er ikke usædvanligt i mellemeuropæiske våbenbøger). Det sidste våben er uden tvivl Sverige, men jeg har lidt besvær med at tyde teksten.

Nu kunne man tro, at det blot var en tilfældig fejltagelse, men går man til bind 1 side 10, Englands kongevåben (fig 2), må man konstatere, at våbenmaleren er konsekvent fejlinformeret. Det 1. felt, som skulle være kvadreret af Frankrig og England, er erstattet af Sverige og Danmark. Desuden optræder Skotland i 2. og 3. felt med modsatte tinkturer (hvad det også gør i bind 4 side 86). Våbenet rykker for øvrigt en anelse ved dateringen, idet Skotland og Irland først kom ind i kongevåbenet med James I i 1603.

For os er det mere spændende med våbenet i bind 1 side 13, Danmark (fig 3). Lay-outet er meget lig Frederik II's våben fra ca. 1563, men igen er Danmark blevet til England og som en ekstra bonus er Slesvig blevet til Normandiet! Dejligt konsekvent. Ellers er der kun mindre fejl (de Goters, Oldenburg).

Det sidste våben jeg vil vise, er bind 1 side 12, Sverige (fig 4). Det er stort set rigtigt (Vasa!!) men pudsigt er det, at den svenske konge også er gjort til konge over Norge og Island. Specielt fordi den danske konge er ligeså. Det har våbenmaleren åbenbart ikke studset over.

Dette er blot et eksempel på, hvad der kan ske med heraldikken, når den kommer lidt på afstand. Hvis I har lyst til at se mere, så følg linket ovenfor. God fornøjelse.

Bo Møller

KENDT HERALDIKER 75 ÅR DEN 17. MAJ 2015

Fhv. antikvar, cand. mag. Allan Tønnesen, Valby, øvede i årene 1969-2001 en stor indsats vedrørende bygningsfredning i Det særlige Bygningssyn og i Fredningsstyrelsen, der senere kom til at hedde Planstyrelsen og senest Skov- og Naturstyrelsen. Han forestod flere udgaver af *Fredede Bygninger* og bidrog til en række registranter over bevaringsværdige bygninger. Han har skrevet flere bøger om dansk bygningskunst: *233 danske borgerhuse*, bind 4 af *København før og nu – og aldrig* om ”Nord for Strøget” og bind 12 af samme værk om Frederiksberg med Claus M. Smidt som medforfatter. For Nordisk Center til Bevarelse af Håndværk redigerede han *Bygningskultur og håndværk*. Til *Weilbachs Kunstnerleksikon* leverede han adskillige biografier af arkitekter og til *Den Store Danske Encyclopædi* adskillige opslagsord inden for historisk byggeteknik.

Allan Tønnesen har i mange år været et initiativrigt medlem af bestyrelsen for Historisk-Topografisk Selskab for Frederiksberg. I den forbindelse udgav han *Bakkehusets historie* samt bogen *Herunder hviler ...* i anledning af Frederiksberg Begravelsesvæsenes 100 års jubilæum.

I Heraldisk Selskab (Societas Heraldica Scandinavica) udførte Allan Tønnesen et langvarigt og højt respekteret arbejde. I ti år redigerede han *Heraldisk Tidsskrift*, som han hævdede til et niveau, der vandt anerkendelse også i udenlandske fagkredse. Som formand 1997-2009 styrkede han selskabets nordiske profil især ved, at selskabet siden 2001 hvert andet år har afholdt en nordisk heraldisk konference. Det var fortjent, at han i 2010 blev Ridder af Dannebrog.

Allan Tønnesen er Danmarks førende specialist i bomærker, de enkle stavformede mærker, som borger- og bondestanden indtil ca. 1700 benyttede som ejendomsmærker, motiv i segl og som underskrift. Han har skrevet bogen *Helsingørs bomærker* og flere artikler om bomærker, der udgør et væsentligt supplement til heraldikken. Interessen for bomærker har i høj grad beskæftiget ham de senere år. Med Allan Tønnesen som hovedforfatter udkom i 2013 det over 500 sider store værk *Magtens besegling*.

Enevoldsarveregeringsakterne af 1661 og 1662 underskrevet og beseglet af stænderne i Danmark, Norge, Island og Færøerne. Det omfatter ikke blot akterne underskrevet og beseglet af danske adelige, gejstlige og fremtrædende borgere, men også de akter, som norske adelige, gejstlige, fremtrædende borgere og bønder samt de kompetente personer i Island og på Færøerne underskrev og beseglede, for borgernes og bøndernes vedkommende i overvejende grad med bomærker. I alt er der tale om 2297 personer/underskrifter og et lidt mindre antal segl, der giver et øjebliksbillede af det dansk-norske monarkis elite i 1661-1662 og dens foretrukne symbolsprog. Med dette enestående værk har dyrkere af forfatningshistorie, mentalitetshistorie, socialhistorie, slægtshistorie, heraldik, bomærker m. m. fået en let håndterlig adgang til et vældigt

kildemateriale. For sit store arbejde modtog Allan Tønnesen i 2014 den svenske Arvid Berghman-Pris og den svensk-østrigske Dr. Walburga von Habsburg-Douglas-pris.

Nils G. Bartholdy

XXXII INTERNATIONAL CONGRESS OF GENEALOGICAL AND HERALDIC SCIENCES

Den 32 internationella heraldiska kongressen hålls i Glasgow år 2016 från tisdag den 9 augusti till söndag den 14 augusti. Kongressen har nu sin egen hemsida där man hittar program, Call for Papers, anmälan om intresse och diverse praktiske upplysningar. Se vidare på <http://www.congress2016.scot/en/index.htm>

NORDISK ARTIKEL I *HEROLD-JAHRBUCH*

Foruden sit tidsskrift udsender Verein Herold, Berlin, en årbog, *Herold-Jahrbuch*. Bind 19 foreligger nu i en smuk indbunden udgave med en lang række artikler om våbener, våbenret, segl m.m. Poul greve Holstein har bidraget med en stor artikel med titlen "Die Havelbergsche Wappengruppe. Eine heraldisch-sphragistisch-genealogische Studie zur mecklenburgischen Siedlungsgeschichte des hohen Mittelalters". Den er en omarbejdet og udvidet version af den artikel, han skrev i *Heraldisk Tidsskrift* nr. 56 (1987), og er illustreret med tegninger af Jan Raneke og Ronny Andersen og en lang række gengivelser af segl. Af andre emner i årbogen med et væld af gode illustrationer i farver kan nævnes: udviklingen af heraldiske normer i Det Hellige Romersk-Tyske Rige og i Habsburg-monarkiet, studenterforeningsvåbener, familievåbener og ligeberettigelsen mellem kønnene. Årbogen kan bestilles hos Verein Herold, Archivstr. 12-14, D-14195 Berlin, gs@herold-verein.de, og koster Euro 24,50 + porto.

Poul Holstein har tilbudt Nyhedsbrevets læsere en digital kopi af artiklen der kan fås ved henvendelse på mail poulholstein@gmail.com

Nils G. Bartholdy

NY BOG OM DEN DANSKE ADEL

Lars Bisgaard & Mogens Kragtig-Jensen: *Adel, Den danske adel efter 1849*, Gads Forlag, Gylling 2015. Udgivet i samarbejde med Dansk Adelsforening, 591 sider, 399,95 kr.

I anledningen af at Dansk Adelsforening i år udgiver Danmarks Adels Aarbog nr. 100 har man ønsket at markere dette jubilæum med en bog om den danske adel efter 1849. Formålet er en undersøgelse af hvordan adelen har tilpasset sig de nye vilkår efter at med grundloven 1849 have mistet enhver forrettighed, og hvor lensafløsningen 1919 ændrede godsernes centrale betydning for adelens økonomiske forhold. Hvordan tilpassede adelen sig en ny tid i et Danmark, hvor enhver borger skulle have lige vilkår, og hvor adelstanden havde mistet både sin økonomiske, politiske, sociale og kulturelle betydning? Hvad vil det egentlig sige at være adelig og hvilken rolle spiller adelen som bærer af en særlig kulturarv?

Der er en vægtig bog og ikke kun fordi den vejer næsten tre kilo. Udstyret er flot: stort format med hårdt omslag, halvbind med gulddryk og adelsforeningens våbenskjold og gedigent kraftigt papir der lader tekst og

billeder komme til sin ret. I de særlige biografiske afsnit er siderne markeret med afvigende farve. Billedmaterialet er meget omfattende, varieret og indimellem overraskende. Stalige malede repræsentative portrætter og uhøjtidelige øjebliksfotografier veksler med adelig malerkunst, herregårde, interiører, jagtbilleder, karikaturer og en enkelt herlig valgplakat hvor en arbejdsklædt socialdemokratiet fejer overklassen ud.

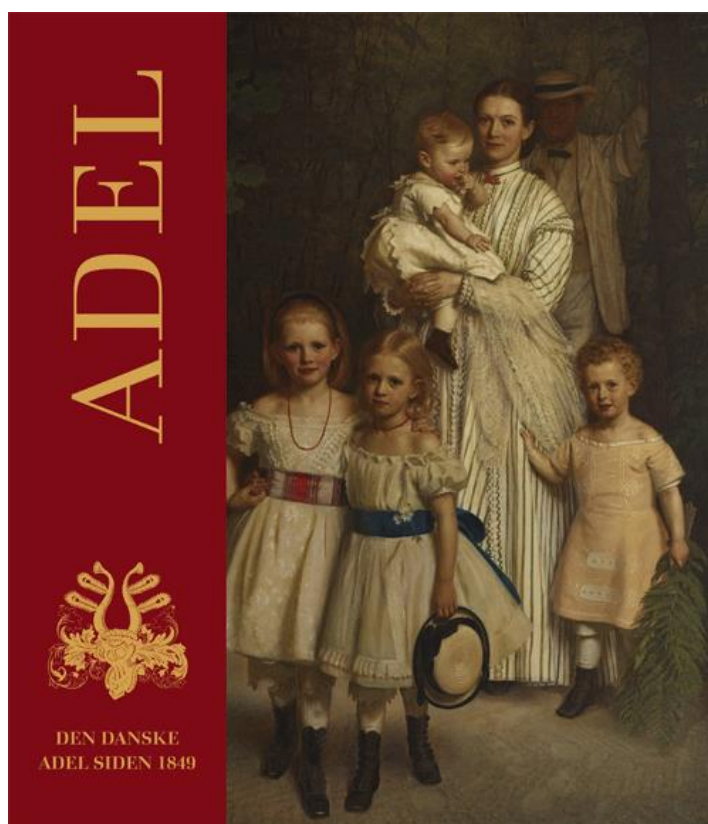
I en indledning, fire kapitler og epilog giver en lang række forfattere deres bidrag. Emnerne er Samfund og politik, Herregård, kunst og kultur, Adel, status og symbolik og Erhverv og næring. Epilogen sammenfatter og giver en karakteristik af adelen af i dag. Der er en kort omtale af Danmarks Adels Aarbog, og hele værket suppleres med en vægtig litteraturliste, noter, billedfortegnelse, sted- og personfortegnelse og korte omtaler af samtlige forfattere, forbilledligt på enhver måde.

Gennem hele værket er der både omtale af en lang række afdøde adelige og interviews eller samtaler med nulevende. Disse personportrætter med tilhørende stamtavler er en udmærket afveksling til hovedteksterne. De gør bogens persongalleri nærværende og vedkommende og viser samtidig i hvor høj grad adelens ægteskaber ligger langt fra tidligere tiders giftermål indenfor den egne stand.

Flere medlemmer i SHS har bidraget til bogen, Ronny Andersen har skrevet om adelsheraldik, Nils G. Bartholdy om rangadelsystemet og Poul Holstein er medforfatter til afsnittet om de adelige jomfruklostre i Danmark. Heraldik indgår selvsagt i mange af bogens illustrationer.

Der er yderligere omtale og pressemeddelelse på <http://gad.dk/adel> hvor man også kan bladre i bogen. Ved køb af bogen på gad.dk fås 20% rabat ved at indtaste koden 'ADEL'.

Carl-Thomas von Christierson

PERSPECTIVES ON THE HONOURS SYSTEMS

Editors: *Antti Matikkala & Staffan Rosén*

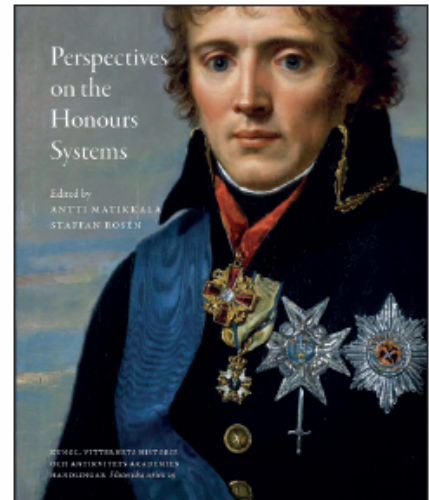
Perspectives on the Honours Systems opens new multidisciplinary avenues for research on both historical and current methods by which monarchs, heads of state and governments have honoured individuals in different contexts, primarily in the Nordic countries and Russia. The first part analyses the foundation of the Swedish orders of knighthood and the background debates beginning in the 1690s. The second part looks at the orders of knighthood as instruments of diplomacy from the late Middle Ages mostly up to the Napoleonic period, while the third part approaches the material aspect of honours. The fourth part is chronological, concentrating on the first half of the twentieth century from the perspective of diplomacy as well as the wearing of orders and decorations. The fifth part, with emphasis on the Far East, discusses honorific contacts with Denmark and Russia. The sixth and last part describes the current diplomatic use of Finnish and Swedish orders as well as the Russian award system of today.

By taking a long perspective, 14 historians, archivists, museum curators, officers of orders and diplomats addresses fundamental questions related to honours: why honours systems have been established, what kind of role they have played in different historical situations and their current relevance in modern societies.

Antti Matikkala is a historian specializing in the honours systems. He was Fellow at the Helsinki Collegium for Advanced Studies, University of Helsinki, 2009–2012.

Staffan Rosén is Vice Chancellor and Secretary of the Swedish Royal Orders of Knighthood. He is retired Professor of Korean Studies at Stockholm University and a member of the Royal Swedish Academy of Letters, History and Antiquities.

ISBN 978-91-7402-430-2, ISSN: 0083-6788, Antal sidor: 322, Utgivningsår: 2015, Typ av verk: Inbunden, Serie: Handlingar. Historiska serien 29, 330 kr inkl. moms (311 kr exkl. moms).

På det svenske Kungliga Vitterhetsakademien er udkommet en ny bog om ordener med bidrag af flere af Societas Heraldica Scandinavica's medlemmer. En nærmere præsentation, indholdsfortegnelsen og bestillingsoplysninger findes på <http://www.vitterhetsakad.se/publikationer/nyheter> og http://www.vitterhetsakad.se/ckeditor_assets/attachments/399/contentshs29.pdf.

Svea hovrätts sigill, vapen och lottningsask

Av Martin Sunnqvist
Jur.dr, rådmann

Svärd och balansvåg är tillsammans en symbol för rättskipningen. Symbolens delar har antika rötter, men svärdet och balansvågen sattes samman till en symbol under medeltiden. I Sverige har svärdet och balansvågen kontinuerligt sedan år 1614 använts som symbol av Svea hovrätt.

I det gamla Egypten fungerade balansvågen som symbol för den bedömning som enligt religiösa föreställningar gjordes av hur en avlidne person hade levt sitt liv. Den dödes hjärta vägdes mot en fjäder, symbolen för sanning. Samma symbolik fanns senare i den medeltida konsten hos ärkeängeln Mikael, som vid yttersta domen vägde människors själar och avgjorde om de skulle komma till himlen eller inte.

I det gamla Rom fanns Aequitas, som symboliserade rättvisa i form av proportionalitet mellan prestationer i ett avtal. Aequitas hade en balansvåg och en stav eller ett ymnighetshorn som symboler. Aequitas våg var alltid i balans. Justitia symboliserade en annan typ av rättvisa, som innebar att en härskare kunde behandla olika grupper i samhället olika efter förtjänst. Justitia hade en stav och en offer-skål som symboler.

I en dikt av Theodulf av Orléans från ca år 800 nämns för första gången svärdet och balansvågen tillsammans som symboler för rättvisa och rättskipning. Troligen refererade dikten till en framställning i bild vid det karolingiska hovet. Justitia höll enligt dikten svärd och palmkvist samt en balansvåg eller en krona. Den första kvarvarande bilden av Justitia med svärd och

balansvåg – från 1230- eller 1240-talet – finns på påven Clemens II:s grav i domkyrkan i Bamberg.

"Papstgrab, Justitia". Licensed under Public Domain via Wikimedia Commons - http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Papstgrab_Justitia.jpg#/media/File:Papstgrab_Justitia.jpg

Svärdet står för maktutövningen. Vågen kan placeras i balans eller i obalans. Aequitas våg var alltid i balans, eftersom den symboliserar jämvikt mellan prestationer eller proportionalitet i en vidare mening. En våg i obalans kan symbolisera tänkesättet att olika grupper i samhället har olika rättigheter och skyldigheter.

Justitiasymbolen var ursprungligen en symbol för domarens dygder men blev efter

medeltiden mer och mer en symbol för domstolen eller domstolsväsendet. Justitiasymbolen inne i rättssalen, som skulle påminna domaren om hans plikter, flyttades ut till domstolsbyggnadens fasad och skulle påminna den rättssökande allmänheten om domstolens uppgifter.

§

År 1560 inrättade Erik XIV sin höga nämnd. Denna domstol skulle avgöra jordtvister mellan adeln och kronan, men den blev snart ett instrument för Erik XIV:s politiska förföljelser. Höga nämnden använde inte det kungliga sigillet under sina domar, utan hade ett eget sigill. Omskriften var *Sigillum Supremorum Iudicum Regis Sveciæ*, sigill för kungens av Sverige högsta domare. I sigillet finns en delad sköld, i det övre fältet tre öppna kronor två över en, i det nedre ett balkvis ställt svärd korslagt med en ginkbalkvis ställd balansvåg. Skölden är krönt med en kunglig krona.

Sigill för Erik XIV:s Höga nämnd. Teckning: Ronny Andersen, kgl. dansk våbenmaler. Original i Svea hovrätts arkiv, EI:1b fol. 31.

Vapnets utformning känns igen från många svenska domstolar och myndigheter idag,

som använder en krönt sköld med symboler som visar myndighetens uppgifter. Vapnet för Höga nämnden är det första i denna tradition.

Första användningen av Svea hovrätts sigill: Taxa av den 1 september 1614 för utskrift av dombrev, Svea hovrätts arkiv, EI:1b fol. 32.

Svea hovrätt inrättades genom den rättegångsordinantia som antogs år 1614 på riksdagen i Örebro. Hovrätten skulle vara en central kunglig domstol. På så sätt liknade den vad Höga nämnden hade varit avsedd att vara men inte hade blivit. Begreppet konungens högsta nämnd, och den franska beteckningen *parlement*, användes för båda dessa domstolar. Enligt 1615 års rättegångsprocess, som i ett utkast användes inom hovrätten redan år 1614, skulle hovrätten ha ett sigill. Det förekom brevväxling mellan hovrätten, genom riksdrotsen Magnus Brahe, och rikskanslern Axel Oxenstierna om hur sigillet skulle utformas. Den 1 september 1614 var sigillet klart, för det användes då för första gången när hovrätten fastställde en taxa för utskrift av dombrev.

Teckning av 1614 års sigill: Ronny Andersen, kgl. dansk väbenmaler

Sigillets omskrift var *Sigillum Supremi in Regno Sveciæ Iudicii*, den högsta domstolens i kungariket Sverige sigill. Hovrätten var högsta domstol, med förbehåll bara för kungens rätt att själv döma. I sigillet finns en kluden sköld med ett svärd i dexter fält och en balansvåg i sinister. Vågen är i obalans. Skölden är inte krönt av en kunglig krona men omges av tre öppna kronor.

Jämför man Höga nämndens sigill med hovrättens slås man av att Höga nämnden hade, med tre kronor i skölden och en kunglig krona över skölden, ett sigill som visade att det var fråga om en central myndighet nära den kungliga suveräniteten. Hovrättens sigill saknar kronan som anger kopplingen till kungen, och de tre kronorna utanför skölden lämnar kvar enbart symbolen för verksamheten, maktutövningen och dömandet, inne i skölden.

Med tanke på Höga nämndens misslyckande som domstol fanns tydligen anledning för den nyinrättade hovrätten att inte anknyta i alltför hög grad till den. Skillnaden i omskrift – från kungens högsta domare till konungarikets högsta domstol – bekräftar

tolkningen. Svea hovrätts sigill hade svagare kunglig glans men i gengäld större fokus på den dömande uppgiften och därmed en antydning om oavhängighet.

§

Under 1600-talet inrättades ytterligare hovrätter, som i sina sigill fick symboler för rättskipningen och för underliggande provinser.

Åbo hovrätts sigill. Ur Justitierevisionens arkiv, Besvärs- och ansökningsmål, resolverade utslagshandlingar, vol. 3, 1660-62, brev 25 april 1657.

Åbo hovrätt – från år 1623 enligt sigillomskriften högsta domstol för storfurstendömet Finland (*Sigillum Supremi Iudicii Magni Ducatus Finlandiæ*) – hade i sigillet en sittande Justitia hållande svärd och obalanserad balansvåg, däröver två änglar som håller en kunglig krona och därunder åtta sköldar med vapen för de underliggande landskapen. Dorpats hovrätt – från år 1630 enligt omskriften kunglig tribunal för Livland, Karelen och Ingermanland (*Sigil. Iudic. Reg. Tribunal Livon. Careili Ingerm.*) – hade i det ovala sigillet Justitia med svärd och obalanserad balansvåg, omgiven av Pax med en olivkvist och Veritas med ett ljus, och åtföljd nedan av tre sköldar för Karel-

en, Livland (tyska orden) och Ingermanland. År 1634 ändrades gränsen mellan Åbo och Dorpats hovrätt när det gällde Karelen.

Dorpats hovrätts sigill. Ur Justitierevisionens arkiv, Besvär- och ansökningsmål, resolverade utslagshandlingar, vol. 1, 1633-35.

Göta hovrätts sigill. Ur Vitterhetsakademiens arkiv, E5a:28, B. Risbergs samling.

Göta hovrätt – från år 1634 enligt omskriften högsta domstol i Göta rike (*Sigillum Supremi Iudicii in Regno Gothico*) – hade en Justitia med svärd och balansvåg, däröver en med kunglig krona krönt sköld med

Folkungavapnet (Bjälboättens vapen, som då uppfattades som Götalands vapen) och därunder Västergötlands, Smålands, Ölands, Dalslands, Värmlands och Östergötlands sköldar.

Mot bakgrund av denna utveckling av de yngre hovrätternas sigillsymbolik måste Svea hovrätts sigill ha framstått som något minimalistiskt. Detta reparerades på sätt och vis år 1692, när hovrättspresidenten Gustaf Adolf De la Gardie skänkte hovrätten en lottningsask av silver gjord av Johan Ulrik Kiekow.

Foto: Martin Sunnqvist

På locket finns bibelord relevanta för den dömande verksamheten och samma vapen som i hovrättsens sigill. Runt asken finns Sveriges lilla riksvapen och vapnen för Uppland, Södermanland, Västmanland, Dalarna, Närke, Gästrikland, Hälsingland, Gotland, Lappland, Västerbotten, Medel-

pad, Ångermanland, Jämtland, Riga, Livland, Reval och Estland. Man kan se en viss överlappning med Dorpats hovrätt.

Svea hovrätts stora sigill bibehölls enligt den ovan beskrivna utformningen till år 1818. Dessförinnan under 1700-talet gjordes två varianter av ett mindre sigill. I den första byttes de öppna kronorna ut mot kungliga kronor, och två palmkvistar – också en symbol för rättvisa eller rättfärdighet – lades till. I den andra versionen behölls den kungliga kronan över skölden, och de tre öppna kronorna placerades vid sidan av och under skölden.

Teckningar: Ronny Andersen, kgl. dansk våbenmaler. Se ett avtryck av det yngre sigillet vid rubriken.

År 1818 ritades det stora sigillet om, och hovrätten skaffade en ny sigillstamp. Dessvärre konsulterades inte Vitterhetskademien, som annars yttrade sig över sigill och offentliga inskriptioner, så det finns inga uttryckliga källor till hur omarbetningen av sigillet ska tolkas.

I huvuddrag bibehölls utformningen enligt äldre sigill. Den kungliga kronan över skölden och de tre öppna kronorna runt om fördes över från den senaste versionen av det mindre sigillet. Den betydelsefulla förändring som gjordes var dock att balansvågen nu placerades så att den kom i balans. Man kan fråga sig om det låg något medvetet symboliskt ställningstagande i detta, eller om det viktiga var att en våg i balans estetiskt sett såg bättre ut än en i obalans.

Svea hovrätts sigill i 1818 års version. På dom den 19 oktober 1818, Konungens befallningshavandes/Länsstyrelsens i Uppsala län arkiv, Landskansliet, DI:148.

Teckning av 1818 års sigill: Ronny Andersen, kgl. dansk våbenmaler

Hovrättspresidenten vid tidpunkten, Henning Adolph von Strokirch, hade viss erfarenhet av svärd och balansvågar. Han hade blivit friherre år 1815, och han hade då förlänats en ytterligare hjälmprydnad till sitt vapen: Ett svärd på vars spets en balansvåg balanserar. Det är sannolikt att han personligen haft inflytande på utformningen av det nya sigillet.

Henning Adolph von Strokirchs riddarhusköld. Bild: Karl Henrik Stiernspetz, Riddarhuset

Mer oklart är om man vågar lägga in en symbolisk tolkning i förändringen. 1818 var också året för Karl XIV Johans tronbestigning; det var en tid då en variant av makt-delning hade införts genom 1809 års regeringsform, då det fanns en ambition att minska skillnaden mellan olika samhällsgrupperers rättigheter och skyldigheter och då det fanns starka krav på lagreform i liberal riktning. Balansvågens ändrade position stämmer väl överens med förändringen från ett samhälle där olika grupper hade olika rättigheter och skyldigheter till ett samhälle där medborgarskapet och likheten inför lagen var det viktiga.

§

Vapnet i det sigill som utformades år 1614 och modifierades år 1818 används fortfarande av Svea hovrätt på domar, beslut och byggnader, liksom Göta hovrätt använder vapnet från 1634 års sigill och många andra domstolar använder sina egna vapen som

tagits fram vid olika tidpunkter. Svea hovrätts vapen är därmed – bortsett från stora och lilla riksvapnet – det äldsta svenska myndighetsvapen som är i kontinuerligt bruk. Det utgör därmed ett levande kulturarv av rättskipningens funktion och oavhängighet.

Svea hovrätts vapen sådant det används nu (2015).

Martin Sunnqvist är jur. dr i rättshistoria vid Lunds universitet och rådmann vid Malmö tingsrätt. Han är även verksam i Svenska Heraldiska Föreningen och Societas Heraldica Scandinavica.

Texten är skriven år 2015.

Vidare läsning: Martin Sunnqvist, "Insignia of Independence or Subordination? The Iconography of the Seals of the Svea Court of Appeal" i Mia Korpiola (red.), *The Svea Court of Appeal in the Early Modern Period – Historical Reinterpretations and New Perspectives*, Stockholm: Institutet för Rätthistorisk Forskning, 2014.

Martin Sunnquists artikel är hämtad från Svea Hovrätts hemsida:

http://www.svea.se/Domstolar/sveahovratt/Dokument%20och%20PM/Svea_hovr%C3%A4tts_sigill_vapen_och_lottningsask.pdf

ERBJUDANDE: ÄLDRE NUMMER AV SKANDINAVISK VAPENRULLA!

Årgångarna till och med 2009/10 säljs nu till rabatterat pris.

Åren 1963-1970 kallades årgångarna nr. 1-10, därefter anges de med årtal, emellanåt dubbelårtal.

Till salu finns: Häfte 2-10 och årgångar från och med 1975 till och med 2009/10. Slutsålda är nr. 1 (1963), 1974 och 1983, och av enstaka årgångar finns endast få exemplar. Order åtgärdas i den ordning de kommer in med reservation för att ytterligare årgångar kan ta slut.

Pris:

10 DKK pr. häfte plus porto, eller

200 DKK plus porto vid samlat köp av samtliga resterande årgångar.

Beställs hos Bo Møller på mail moller@heraldik.org

KONFERENSEN I SØNDERBORG MAJ 2015

Den 8:e nordiska heraldikkonferensen gick av stapeln helgen 9-10 maj i Sønderborg i sydligaste Danmark. Temat denna gång var Nordiska hertigvapen och arrangörer var Dansk Heraldisk Selskab och Societas Heraldica Scandinavica. Konferensen ägde rum på Sønderborg slott, som är ett museum med fokus på gränslandets historia och kultur. Föredragen bjöd på en bred exposé över hertigar och hertigheraldik i Danmark, Norge och Sverige, inklusive den Finska rikshalvan. För svenskt och norskt vidkommande berättade Henrik Klackenberg respektive Terje Bratberg att hertigtiteln ersatte den tidigare jarl titeln och

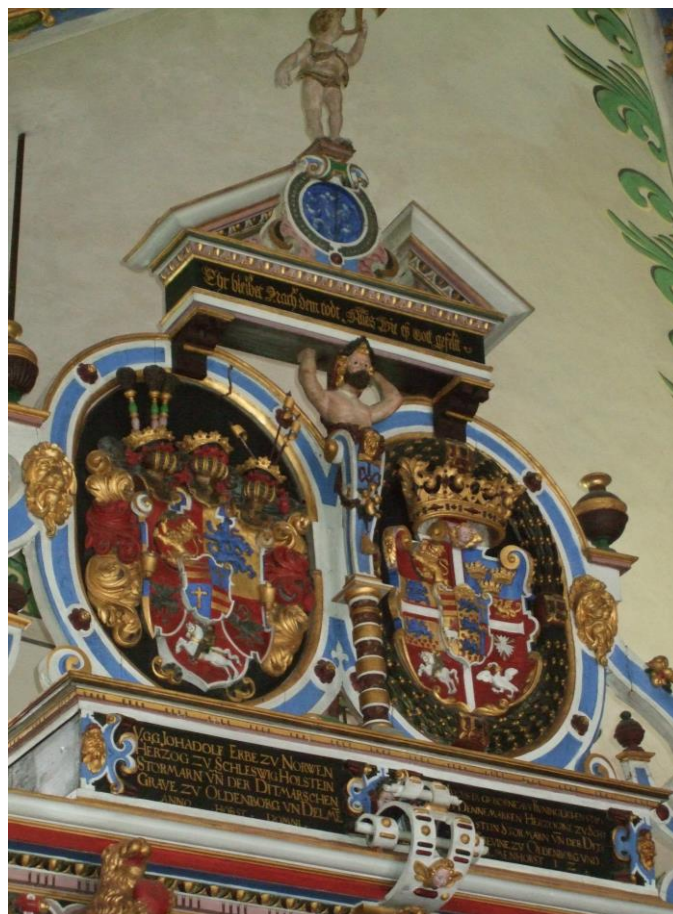

under medeltiden fungerade som en prinstitel. Med undantag för hertig Bengt Algotsson tillhörde de alla kungahuset. Hertigarna tilldelades landområden där de var mer eller mindre självstyrande och rådde i kungens ställe. Detta bäddade för konflikter och bruket upphörde i början av 1600-talet. Eric Bylander talade om just den siste svenske hertigen, Karl Filip (1601-22), Gustav II Adolfs idag tämligen okände lillebror. Själva hertigtiteln återkom på 1700-talet och används ännu idag i kungafamiljen, dock rent titulärt. Martin Sunnqvist gav en översikt över alla titulära hertigarnas vapen och avslutade med spekulationer kring vilket landskap som kan vara aktuellt härnäst. Slutsatsen var att det knappast låter sig förutspås utan helt är upp till HM Konungen att besluta om. Flera föredrag handlade om det stora och komplexa ämnet hertigheraldik i Danmark då och nu, och för en översikt hänvisar jag tacksamt till Carl-Thomas von Christiersons föredömliga sammanfattning över de olika danska hertiglinjerna. Som kronan på verket talade Ronny Andersen om det labyrintiska och vittförgrenade ämnet hertigkronor både i och utanför Norden.

Utöver föredragen gav Inge Adriansen en fin introduktion till det unika lutherska slottkapellet i renässansstil. Carsten Porskrog Rasmussen, som är chef för museet på slottet och som höll ett entusiastiskt och medryckande föredrag om de Slesvig-Holsteinska hertigarna, bjöd även på en spännande rundtur i museets utställningar. Efter konferensen ordnades också en exkursion, som jag dock tyvärr inte hade möjlighet att delta i.

Konferenserna är inte bara ett tillfälle att fördjupa sig i ett heraldiskt ämne. De är också sociala evenemang där vi bygger broar mellan de nordiska länderna och festmiddagen på lördagen är ett nog så viktigt inslag. Det finns alltid en trogen kärntrupp som är med på alla konferenser och sedan brukar det tillkomma ett varierande antal sällanbesökare beroende på geografisk placering och tema. I Sønderborg var det ca. 50 deltagare vilket är ovanligt få, gissningsvis på grund av ett relativt snävt tema och lite omständligare kommunikationer. Jag vill passa på att välkomna alla sällanbesökare att upptäcka dessa trevliga arrangemang. Nästa nordiska heraldikkonferens hålls i Lund 25–28 maj 2017. Temat är Universitetet och studenterna - Heraldiken och ceremonierna vid akademien. Om detta tema lockar eller ej beror förstås på vilka intressen man har, men med tanke på att Lund C numera är Sveriges tredje mest trafikerade centralstation bör i vart fall kommunikationerna inte vara något hinder för deltagan.

Henric Åsklund

Hertigvapnet i Gottorp slottskapell

HERTIGARNA AV SØNDERJYLLAND

Sønderjylland, eller dagens södra Jylland, bestod historiskt sett av det danska gränsområdet Slesvig som omkring år 1200 gjordes till ett hertigdöme under danska kronan. Sønderjylland utgjorde porten till Skandinavien, och området knöts under medeltiden tätt till det tyska grevskapet Holsten. År 1460 blev danska kungen hertig av Slesvig och år 1474 av Holsten. Under namnet Hertigdömena och fram till kriget 1864 mellan Danmark och Preussen utgjorde de ett av danska kungarikets mest betydelsesfulla områden. Med 1800-talets idé om folkslagens nationella tillhörighetsförhållande blev frågan om huruvida hertigdömena skulle höra till antingen Danmark eller Preussen, eller utgöra en självständig stat en brännande och politisk inflammerad fråga. Den kulminerade i de två slesvigska krigen mellan Danmark och Preussen 1848-51 och 1864. Resultatet blev att Danmark år 1864 tvingades avstå bägge områden till Preussen. Då sedermera kejsarriket Tyskland år 1918 förlorade Första Världskriget återfick Danmark 1920 genom en folkomröstning Norra Slesvig.

Hertigarna i Sønderjylland utgjordes av tre olika dynastier, varav Abelsläkten var äldst. Kung Valdemar II Sejr (Sejer) utnämnde år 1232 sin yngre son Abel till hertig i Slesvig, och han och hans efterkommande styrde Slesvig fram till 1375 då linjen utdog. Området fick under denna tid sin egen administration och uppnådde en ganska självständig position gentemot kungariket Danmark. Ekonomiskt och kulturellt stärktes banden söderut till Holsten.

I Holsten styrde sedan år 1110 de Schauenburgska grevarna som hade fått sig detta grevskap tilldelat av hertigen av Sachsen. Genom att kolonisera området och grunda städer och handelsplatser stärkte grevarna

sin makt och understödde samtidigt Abelsläktens strävan efter oberoende. Då Abelsläkten dog ut år 1375 lyckades Schauenburggrevarna 1386 bli hertigar av Slesvig, och fram till 1459, då manslinjen dog ut, knöts Slesvig och Holsten ytterligare till varandra.

År 1448 valdes greve Christian av Oldenburg till kung av Danmark, och då han samtidigt var ättling till Schauenburggrevarna blev han även hertig av både Slesvig och Holsten. Den personalunion som härmed etablerades kom att bestå i över 400 år. Traditionen med kronans överlåtande av hertigdömena till yngre söner fortsatte, och då dessa kom att få talrika manliga efterkommande etablerades med tiden flera olika hertiglinjer. Således uppstod under kortare eller längre tid hertiglinjerna Slesvig-Holsten, Slesvig-Holsten-Gottorp, Slesvig-Holsten-Sønderborg, Slesvig-Holsten-Ærø, hertigarna av Slesvig-Holsten-Nordborg, den äldre Glücksborg linjen Slesvig-Holsten-Glücksburg och den yngre Glücksborglinjen Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg. Vidare hertigarna av Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenburg och Slesvig-Holsten-Plön.

Av dessa blev yngre Glücksburglinjen år 1863 Danmarks nya kungadynasti, då den äldre Oldenburgska kungalinjen utslocknade. Augustenburglinjen ansåg sig ha arvsrätt till danska tronen, dels genom sin härstamning, dels genom hertig Christian Fredrik II:s äktenskap med kung Fredrik VII:s syster Louise Augusta. Men då Augustenburgarna ställde sig på Holstens sida under kriget 1848-51 utvisades de från Danmark år 1852. Kejsar Wilhelm II av Tysklands gemål Augusta Viktoria härstammade från Augustenburglinjen. Hertig Christian Fredrik II:s yngre bror Christian August valdes 1809 till Sveriges tronföljare och adopterades av Karl XIII, men avled som bekant oväntat 1810. Hertig Adolf Frerik av Holsten-Gottorp blev 1751 kung av Sverige medan Gottorphertigen Karl Peter Ulrik år 1762 blev kejsare av Ryssland under namnet Peter III.

Carl-Thomas von Christierson

NYA MEDLEMMAR APRIL – MAJ 2015

Natalie de Clare, Pullman, Washington State, USA

Bo Corvenius Kreiss, Vordingborg, Danmark

Kim Dohm-Hansen, Limhamn, Sverige

Martin Edström, Vänersborg, Sverige

Urban Engström, Storvik, Sverige

Richard Globe, Farum, Danmark

Juhani Hujunen, Helsingfors, Finland

Knut Johannessen, Oslo, Norge

SOCIETAS HERALDICA LUNDENSIS

HÖSTPROGRAM 2015

- 4 sep kl. 11:30 Heraldisk lunch.
26 sep kl. 10:00 Lunds heraldiska seminarium XIII.
**Akademisk dräkt och ceremoni –
Symboliken i hattar, kragar, talarer m.m.**
*Inledning av bland andra övermarskalk Carin Brenner,
skräddarmästare Annika Hickery,
universitetslektor Cajsa Sjöberg och
arkivarie Fredrik Tersmeden.
Avgift: 50 kr, inkl. eftermiddagskaffe.
Anmälan genom inbetalning till BG 663-0354.*
- kl. 18:00 **Middag – "Grand anno 1899".**
*Avgift: 895 kr, exkl. dryck.
Anmälan genom inbetalning till BG 663-0354.
Klädsel: Högtidsdräkt m.o. uppmuntras.
Bordsflaggor välkomna.
Anmälan senast den 4 september 2015.*
- 2 okt kl. 11:30 Heraldisk lunch.
15 okt kl. 18:00 Lunds heraldiska seminarium XIV.
**Sveriges Rikes Ridderskaps och Adels Vapenbok från
1650–52, även känd som Keysers vapenbok.**
Inledning av fil. & jur.stud. Jens Christian Berlin.
- 6 nov kl. 11:30 Heraldisk lunch.
13 nov kl. 18:00 Högtidsdag med gåsmiddag.
Uppdraget som biskop tolkat genom biskopsvapnet.
*Inledande föredrag av biskop Johan Tyrberg.
Klädsel: Högtidsdräkt m.o. uppmuntras.
Bordsflaggor välkomna.*
- 3 dec kl. 18:00 Lunds heraldiska seminarium XV.
Rättslig och annan symbolik i häradssigill.
Inledning av rådman, jur.dr Martin Sunnqvist.
- 4 dec kl. 11:30 Heraldisk lunch.
17 dec kl. 18:00 Heraldiskt julbord.
*Klädsel: Smoking (miniatyrer må bäras) uppmuntras.
Bordsflaggor välkomna.*

Anmälan till shl@heraldik.org eller +46 731 50 29 39.

Med förbehåll för ändringar.